

ילדות על שפת כינרת

חורף תשכ"ב

גשום, סוער ומלווה בשטפונות היה אותו החורף, אבל בבית הטברייני של משפחת פרנצויז היה נעים וחמים. באוויר תלתה אווירה של ציפייה למשהו טוב העומד לקרות.

בבוקר סוער, לפני שאמא מרים-תמר יצאה לביקורת ב'טיפת חלב', לא התאפקה ולחשה באוזנה של רבקה ל'ה שלה שהיא 'מצפה'...

הילדונת בת החמש קיבלה את הדברים כפשוטם, ומאותו רגע עמדה ליד החלון, צופה אל הרחוב ומצפה גם היא... שאמא תשוב הביתה ובזרועותיה תינוק.

היה עליה להמתין עוד ימים ארוכים, עד שבד' בשבט הגיעה הבשורה המרגשת מכל: נולדה לך אחות קטנה.

אם חשבה רבקה ל'ה שצמר גפן ורוד ורך יאפוף מעתה את הבית, הרי שטעתה ובגדול. לידתה של התינוקת בבית החולים 'פוריה' לוותה בדאגה רבה, חששות ואין ספור שיחות מהוסות.

אבא נראה מוטרד ואמא היתה רחוקה, ספונה בבית החולים.

לימים התברר שהתינוקת הקטנה נולדה עם סוג דם נדיר במיוחד, כזה שהרופאים קבעו פה אחד כי יש להחליפו. מאחר שב'פוריה' לא ביצעו באותם הימים טיפולים כה מסובכים, הועברה הקטנה באמבולנס לבית החולים 'רמב"ם' בחיפה. בינתיים נותרה האם החלושה להמתין בטבריה, אכולת דאגה וחששות.

הנתק מבתה הקטנטנה כסס באמא. היא חיפשה דרך להגיע אליה - וגם מצאה! מכרה חיפאית גויסה למשימה ונשלחה לבדוק במחלקת התינוקות ב'רמב"ם' מה שלום

התינוקת לבית פרנצויז. לאחר שעות של המתנה מתוחה, התקשרה הגברת והודיעה בהחלטיות: "אין ילדה כזו במחלקה!"¹

שעות של מתח ואימה, מלוות במחשבות על הגרוע מכל, חלפו על ההורים, עד שהתברר כי שמה של גיטה נכתב בצורה כה מעוותת, עד כי לא ניתן היה לזהות בו את שם משפחתה, ולמעשה הילדה ספונה לבטח בבית החולים החיפאי.

בית החולים רמב"ם בימים ההם

גיטה הקטנטונת הלכה והתאוששה מהטיפול הקשה, שבמהלכו הוזרם בגופה דם חדש ומצוי מסוג AB+, ואחרי ימים אחדים הושבה לזרועות אמה.

האם בדם הזה היו טמונים זרעי הפורענות?

לא מעט מומחים חשבו שכן.

אלא שבינתיים שמחו הכל על כי ההליך המסוכן הצליח והאם שבה הביתה בידיים מלאות.

1. לא היו אז טלפונים בבתי. ההודעה הושארה בחנות גדולה שנתנה שירותי טלפון, כנראה בתשלום.

משפחה שכזו

חיי היום יום טשטשו את החוויה הקשה מבית החולים, והתינוקת, שהחלה מחייכת, מילאה בשמחה את הבית. גיטה'ה הקטנה גדלה להיות ילדונת מתוקה במיוחד, זריזה, חכמה ואהובה על הכל.

גב' יפה ו', שכנתם בטבריה, הכירה את גיטה כתינוקת חמודה ביותר, חביבה ושמחה, שהזכירה בובה בחלון ראוה: שיער בלונדיני רך וגלי, עיניים בורקות ומאירות וקול מתוק. יפה אהבה לשאתה על ידיה, כשהקטנטנה מתאמצת לטפס עליהן 'לתפוס גובה'.

התינוקת גדלה לילדונת חכמה ופקחית, ערנית וחברותית.

"גיטה היתה כה עוצמתית, מעין מנהלת קטנה", זוכרת אחותה רבקה. "באותם ימים רחוקים כולנו סרנו למשמעתה, אהבנו את חוכמתה, לשונה החדה ומחשבתה המסועפת."

פער הגילים לא הפריע לרבקה לשחק במשך שעות עם אחותה הקטנה ולהתענג על הבילוי המשותף. לעיתים, כמו בכל בית, רבו הילדות, משחירות זו מזל זו מילים ששמעו ברחוב. אבא, ר' ישראל, שהאזין מן הצד, דאג לחנך אותן היטב: "אצלנו בבית לא אומרים את המילה טפשה וגם לא משוג - " העיר להן בחומרה.

בעת המריבה הבאה גלשה לה ההתחלה "משו..." מפיה של גיטה'ה הקטנה. בפקחותה מיהרה לעקם את המילה האסורה ופלטה: "משולשת אחת!"

ההברקה נותרה מאז כמושג בבית, ומדי פעם שמשה קריאת "משולשת אחת" כדרך להבעת אי שביעות רצון בין האחיות. משבגרו, הפכה המילה 'משולשת' כדרך להבעת אהבה וחביבה, והשתיים הוסיפו והשתמשו בה כקוד אישי ביניהן, שביטא המון חביבות וקשר.

המשחק עם החברות והשכנות היה תמיד בצוותא עם גיטה הקטנה, כפרטנרית לכל דבר. אפילו בת הדוד חוי, שהגיעה לביקור, גילתה מיד שלמרות גילה הצעיר, גיטה היא חלק מהחבורה, משתתפת ומשחקת בשמחה ובעליזות כאחת הגדולות.

מדי פעם, כאשר התלקחה מריבה, דאגה אמא לערוך מסיבת 'סולחה', שכללה דבר מאכל או ממתק, וכן דקלום או שיר שהביע את הסליחה, כמו 'זרת זרת לשלום - כל הריב היה חלום!...'.

כאשה בעלת נפש רחבה ועשירה, ומלאת חן וחביבות ושמחת חיים בלתי מצויה למרות עברה העגום, וכגננת בנשמתה, עטפה אמא את ילדותיה בהמון מתיקות וחן, והימים היו שמחים וקורנים. כאשר אחת הבנות נפלה, היתה אמא מדקלמת בהטעמה מיוחדת: "התגלגלתי ונפלתי / לא בכיתי, לא נבהלתי / רק צחקתי: אין דבר / ומיד הכל עברי!" כשרבו, מיהרה לפייס: "ברוגז ברוגז אף פעם..."

הטיול בין פרחים לאה בשירה: "מתחת לסלע צומחת לפלא רקפת נחמדת מאוד..." היו שירים לגשם ולעננים, היה סיפור על סביונים מלאה בהדגמה חיה, וכשהתבלבלו הבנות בין החלבון לחלמון, דאגה אמא להזכיר: "החלבון לבן לבן, דני דני עוד קטן. החלמון צהוב צהוב - דני דני ילד טוב."

הן מעולם לא הבינו כיצד אמן, שעלתה לארץ כנערה והעברית לא היתה שפת אמה, שולטת בה טוב כל כך. כשנתקלו במילה לא מוכרת, לא התעצלה האם, טיפסה על סולם למדף גבוה שם שכן המילון ובדקה את פירושה. בדומה לזה, כל נושא שנתקלה בו - נחקר. דבר לא היה ברור מאליו.

אמא מרת מרים-תמר, שנולדה בשנת תרפ"ח, היתה בתו של הרב הלל אונסדורפר הי"ד, רבה האהוב של הקהילה החרדית בעיירה לושונץ שבסלובקיה. בית אונסדורפר היה בית פתוח ומכניס אורחים והרב הנהיג את הקהילה בנועם ובאהבה גדולה.

"אהבנו להיות בבית הרב", סיפרה יהודית חיימוביץ (לבית ארנפלד) שגדלה בלושונץ.² "היינו מתקבלים שם בחמימות רבה. גם הרב וגם הרבנית אהבו את כל מי שנכנס לביתם. היה זה בית פתוח לכל, לכן אהבו את הרב שלנו יהודים ולא יהודים. כולם. כי היה כולו חן והיענות. אי אפשר היה להקדים לו שלום. ניסיתי כמה פעמים אבל תמיד הוא הקדים, אפילו לילדים קטנים. כבר מרחוק היה קד ומנענע בראשו לכל אדם ולכל ילד. תמיד היתה שמורה עימו מילה טובה לכולם."

2. בספרה "ברכתו של אבא", תשנ"ח.

הרב הלל אונסדורפר, הי"ד

בשבתות מסר הרב לילדי העיירה שיעור בפרקי אבות ובפרשת השבוע. הרב אף דאג לפעילות 'אגודת ישראל' במקום, כדי לשמר את הקשר של הדור הצעיר לדרך האבות.

לאחר שפרצה מלחמת העולם ונוצר מחסור במוצרי מזון, 'הגניב' הרב אונסדורפר מאכלים ממרתף ביתו לבחורי הישיבה הרעבים. הרבנית רבקה לא הבינה לאן נעלמו מוצרים כמו 'שמאלץ' - שומן ששימש לבישול ולמריחה ונתפס אז כמוצר מחזק ובריא. היא כה טרחה על הכנתם ושמרה במרתף לעת הצורך, והנה נעלמו המאכלים כלא היו...³

קדיש: CC BY SA 3.0

מראה העיירה לושונץ בימים ההם

3. אמא ספרה רבות על החריצות של אמה, עבודות היד שנרקמו לקראת חתונת בתה, תפירת הבגדים ועמלון הצווארונים, חוויות נפלאות של ילדות שמחה ומקסימה.

לאחר שכבשו הגרמנים את הונגריה וסלובקיה (שסופחה אליה בשנת תרח"ץ), נשלחה בחודש סיוון תש"ד משפחת אונסדורפר עם כל יהודי לושונץ לגטו. קודם שיצאו מן הבית נפרד הרב מספריו האהובים כשהוא מחבק ומנשק אותם. "בגטו גילחו לכל הגברים את הזקנים", מספרת יהודית חיימוביץ, "היה זה מחזה נורא לראות את הרב אונסדורפר בצורה כה משפילה. אך הוא לא אִפשר לרוצחים להתענג מהשפלתו; הוא הקרין עידוד וחיוכו לא סר מעל פניו - כמקודם כן עכשיו." לאחר שבועיים בגטו נשלחו יהודי לושונץ לאושוויץ. כאשר יצאו במסעם, פנה הרב אונסדורפר לילדיו ואמר: "קינדערלאך, לומיר גייען בשמחה, הבה נלך בשמחה, כי זו הדרך שלנו למשיח!" באושוויץ הופנו חלק מבני המשפחה לעבודה וחלקם לתאי הגזים. הרבנית אונסדורפר ובנותיה נשלחו למחנה גרוסרויזן. "הרבנית היתה לבושה בצורה מכובדת. גם במקום זה, בו כולנו התהלכנו מלוכלכות ובבגדים קרועים, היא שמרה על צלם אנוש", מספרת גברת חיימוביץ.

בית הכנסת של לושונץ

בית הקברות היהודי בלושון

מימין לשמאל: טוביה ז"ל, נפל בקרב לטרון - הי"ד, מרים, אהרן וצבי. התמונה צולמה בביקור משותף בירושלים, תש"ז

בסערת מלחמת העולם ניספו הרב, הרבנית וחלק מילדיהם. רק חמישה זכו לשרוד: צבי, שעלה לארץ לפני המלחמה, טוביה, שנהרג בקרב על לטרון במלחמת השחרור, אהרן ויהודית, שפגשה את חתנה אחרי המלחמה ונישאה לו, ומרים-תמר. ביום בו נפל האח טוביה, י"א בתמוז, היתה אחותו מרים-תמר מדוכאת מאוד ובכתה כל היום מבלי לדעת את הסיבה למצב הרוח העכור. כשנתקבלה הידיעה - הבינה...

כבת להורים יראים ואוהבי ה', היתה מרים דוגמה לאמונה תמימה ויראת שמיים ללא פשרות, זאת בצד העין הטובה והאופטימיות שליוו אותה בכל דרכיה. לאחר שעלתה לארץ, בחורף תש"ז, למדה חינוך לגיל הרך והחלה בעבודתה כגננת.

'אם לא אתחזק, אפול חלילה ואגיע לקיבוץ...' פירשה היטב את הלוח הרוחות בארץ ואת המתרחש סביבה. לפיכך דאגה להזין את נפשה, להתעלות ולהיצמד למסורת בית אבא.⁴

4. מרים הגיעה לארץ בודדה, אולם מדי פעם זכתה ב'בשורות' על מפגש זה או אחר עם בני משפחתה. באותם ימים נהגו אנשים לעודד זה את זה בכך שפגשו את פלוני או אלמוני. גם כשהתברר שלהד"ם, הרי היה בכך לעודד ולשמח. למעשה, בזכות שמועות כאלו ומסירות של קרוב משפחה, שהאמין בשמועות ונצמד ל"מידע" ולא התיימש מהחיפושים - מצאה אחותה יהודית את חתנה.

יהודית עם בעלה ר' מאיר משה שפיצער
התחתנו אחרי השואה ועברו לבלגיה בשנת 1949

גברת רבקה הייפרט, שעבדה אף היא כגננת בפיקוח הרבנית רחל קוק מטבריה, פגשה במרים באספות גננות מהאיזור. שנים רבות זכרה את צניעותה המיוחדת של מרים, את אישיותה הלבבית ויחסה המסור לעבודה בגן הילדים.⁵ מרים, בענוותנותה, לא חשבה שהיא 'משהו מיוחד'...

מדהים לגלות שבמשך שנים ארוכות לא סיפרה כלל לבנותיה בת מי היא, בטענה שאינה ראויה להיות בתו של אביה החשוב, שהיה אהוב על כל הקהילה. כאשר לימים שמעו הבנות על כך, התקשו להאמין שאמן הנמרצת, שנראתה מלאת בטחון ועוצמתית כל כך, אכן חשה כך...

5. מתוך מכתבה באדר תשע"ד, "באר מרים". מרים עצמה ציינה לא פעם את רבקה בהערצה וכדוגמה, כיצד, למרות גובהה וקולה הרם - הרחוק לכאורה מעולמם של ילדים, הרי שכאשר עסקה עם הגיל הרך, כאילו נמסה ואף קולה הפך דק ונעים.